

Формування кадрового складу підрозділів Державної варти відбувалося на основі залучення колишніх співробітників імперської правоохоронної системи. Їх повернення на службу, сприяло більш сталому розвитку правоохоронних органів, відновленню старої агентурної мережі. Стосовно прокурорського нагляду за діяльністю Державної варти, то він був формальним, що врешті призвело до масових порушень та службових зловживань.

Утримання Державної варти вимагало чималих коштів з бюджету, які йшли на рахунки МВС й складали десятки, а наприкінці існування Української Держави, в умовах поживавлення анти гетьманських рухів, сотні мільйонів карбованців. Проте Державна варта з різних причин не виправдала сподівань гетьмана і не стала тим органом, який водночас мав вирішувати різні функції: правоохоронну, контр розвідувальну, військову, адміністративну тощо. Досвід Державної варти переконує, що правоохоронні органи мають виконувати притаманні їм функції.

Отже, не дивлячись на складні умови в яких опинилася Українська Держава, гетьманові вдалося створити правоохоронні органи, котрі протягом нетривалого часу забезпечили належну роботу держави та сприяли виконанню її правоохоронної функції.

Одержано 12.10.2017

УДК 340.0;340.1

Лідія Іванівна КАЛЕНІЧЕНКО,

*доцент кафедри теорії та історії держави
і права факультету № 1*

*Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент;*

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4068-4729>

ДЕРЖАВНО-ПРАВОВИЙ ПРИМУС ТА СИСТЕМА ЙОГО ФОРМ

Одним із основних завдань сучасних держав є забезпечення суспільної злагоди та правопорядку у суспільстві. При цьому ефективність реалізації даного виду завдання у певній мірі залежить від досконалості системи державно-примусових заходів держави та якості їх застосування суб'єктами правозастосовної діяльності. У центрі системи державно-примусових заходів будь-якої держави незалежно від форми її правління, режиму чи устрою,

лежить категорія державно-правового примусу. Державний примус як відносно відокремлена самостійна правова категорія володіє низкою суттєвих ознак та форм, які у своїй сукупності розкривають сутність даного правового явища, характеризують його.

Державний примус є багатоаспектним явищем. У юридичній літературі існують різні точки зору щодо сутності даного правового явища. Одні вчені розуміють державний примус як метод здійснення державної влади. Інші, – метод державного керівництва суспільством. Деякі вважають, що це засіб здійснення державної влади, форма її функціонування або прояву; частина державних функцій.

Державний примус є одним із атрибутів, визначальних ознак, державної влади. Лише держава має монопольне право застосовувати заходи державного примусу у суспільстві. Монополія держави щодо застосування державного примусу, з однієї сторони, пояснюється сутністю держави, завданнями та функціями, які покладені суспільством на дану політичну форму організації. А з іншої сторони, монопольне право держави застосовувати щодо всіх членів суспільства державно-примусові заходи витікає із змісту самої ідеї суспільного договору, яка лежить в основі договірної теорії виникнення держави епохи Просвітництва.

Однією із ознак застосування державного примусу у межах здійснення державної влади у правовій демократичній державі є його легалізованість та легітимність.

Легальність та легітимність є взаємопов'язаними відносно самостійними правовими явищами. Легальність – це юридичне вираження легітимності. Легальність у загальному вигляді являє собою здатність державної влади, державного примусу втілюватися у нормах права, та функціонувати у їх межах.

У свою чергу, легітимність державної влади, державного примусу полягає у ставленні суспільства та світового співтовариства до державної влади як такої та застосовуваних нею примусових заходів. При цьому легітимна влада, державний примус завжди вимагають легалізації, проте, не будь-яка легалізована влада, заходи державного примусу, є легітимними.

Категорія державного примусу, з однієї сторони, є статичною, а, з іншої, – динамічною.

Статично примус впливає на правову свідомість і вид юридично значущої поведінки суб'єктів права у формі правових норм, правових інститутів, а динамічно – як система правовідносин.

Потенційний примус виникає та діє з моменту прийняття відповідного нормативно-правового акту, який містить відповідні зобов'язування, заборони, обмеження, покарання. Натомість, реальний примус тісно пов'язаний із правозастосовною діяльністю, реалізується відповідними компетентними органами, посадовими особами незалежно від волі та бажання правозобов'язаних суб'єктів, у межах права, з метою попередження правопорушень, покарання та виховання правопорушників.

Застосування державного примусу не залежить від волі та бажання суб'єктів права, щодо яких він здійснюється. Процес реалізації примусових заходів не залежить від бажання конкретного суб'єкта права у конкретній життєвій ситуації виконувати чи не виконувати їх.

Засоби попереджувального впливу, засоби припинення, засоби поновлення є підмножинами єдиної системи засобів державного примусу. Кожна із вказаних груп засобів державного примусу має власний, закріплений на законодавчому рівні перелік заходів реалізації, переслідує відповідну мету.

Держава і право є взаємопов'язаними правовими явищами, дослідження сутності одного неможливо без дослідження сутності іншого, у зв'язку з цим у межах даного дослідження ми вважаємо за доцільне використовувати термін «державно-правовий примус».

Державно-правовий примус застосовується з метою захисту прав та законних інтересів особи, суспільстві, держави. Заходи державно-правового примусу застосовуються у чітко визначених законодавством випадках (наявності відповідної фактичної підстави), тільки у тій формі, порядку та умовах які передбачені діючою системою нормативно-правових приписів держави (юридична підстава).

Державно-правовий примус реалізується через правозастосовну форму діяльності держави. На індивідуальному рівні правового регулювання заходи державно-правового примусу втілюються в результаті прийняття правозастосовних рішень.

Отже, державно-правовий примус – це метод впливу держави на особу та суспільство, з метою забезпечення належної реалізації норм права, котрий здійснюється через правозастосовну діяльність незалежно від волі та бажання юридично зобов'язаних суб'єктів.

Державно-правовий примус має наступні ознаки:

- державно-правовий характер;
- є методом здійснення державної влади і засобом правового впливу на суспільні відносини;

- є методом правового регулювання, що застосовується не лише у зв'язку з неправомірною поведінкою, а й з метою попередження, запобігання порушення вимог норм права, відновлення порушених прав і свобод;

- застосовується з метою захисту прав та законних інтересів особи, суспільства, держави у чітко визначених законодавством випадках, тільки у тій формі, порядку та умовах які передбачені діючою системою нормативно-правових приписів держави;

- реалізується через правозастосовну діяльність держави.

У системі існуючих видів (форм) державного примусу слід розрізняти наступні групи за відповідними критеріями:

- за формою здійснення: а) правові форми здійснення державно-правового примусу (заходи покарання (стягнення, відповідальності); заходи припинення; заходи поновлення; заходи попереджувального впливу (превентивні заходи)); б) організаційні форми здійснення державно-правового примусу;

- залежно від ступеня участі держави і особи в правовідносинах (за сферою врегулювання суспільних відносин): державно-правовий примус, який застосовується у сфері публічного права, державно-правовий примус, який застосовується у сфері приватного права;

- за юридичним критерієм: легітимний та нелегітимний і правовий та не правовий примус (наси́льство);

- залежно від заходів безпосереднього здійснення державно-правового примусу: державно-правовий примус, який здійснюється заходами попереджувального впливу (превентивними заходами); заходами припинення; заходами поновлення; заходами покарання (стягнення, відповідальності);

- залежно від способу впливу на правосвідомість та вид юридично значущої поведінки особи і суспільства: психічний, фізичний державно-правовий примус;

- залежно від предмету правового регулювання: державно-правовий примус конституційного права, державно-правовий примус адміністративного права, державно-правовий примус цивільного права, державно-правовий примус кримінального права тощо.

Одержано 12.10.2017

